

До спеціалізованої вченої ради К 11.051.12
Донецького національного університету
імені Василя Стуса

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**
доктора юридичних наук, професора,
Резнікової Вікторії Вікторівни
на дисертацію Часовникова Дмитра Валерійовича
на тему «Адміністративно-господарські санкції за правопорушення
на ринку цінних паперів», подану до захисту до спеціалізованої
вченої ради К 11.051.12 у Донецькому національному університеті
імені Василя Стуса на здобуття ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.04 – господарське право, господарсько-процесуальне
право

Актуальність обраної теми дослідження. Формування економічних відносин та приватизація державної власності зумовили появу та розвиток цінних паперів в Україні. Створення сприятливих умов для обігу цінних паперів є невід'ємною складовою економічної політики більшості країн світу. Саме цінні папери слугують інструментом акумуляції та трансформації заощаджень в інвестиції, через цінні папери інвестиції спрямовуються в ефективні сфери економіки та в найбільш життєздатні ринкові структури.

В умовах ринкової економіки обіг цінних паперів стає однією з пріоритетних сфер розвитку суспільства, тому вимагає відповідного законодавчого регулювання та формування усталених підходів у правозастосовчій практиці. Одним з чинників, що сприяє формуванню оптимально діючого національного ринку цінних паперів, інтеграції України до світового економічного простору, є ефективне застосування інституту господарсько-правової відповідальності за вчинення правопорушень на ньому. Застосування на цьому ринку такої форми відповідальності як адміністративно-господарські санкції спрямовано на запобігання

правопорушень, ліквідацію їх наслідків і забезпечення господарського правопорядку в цілому.

Сьогодні є чимало наукової літератури, що висвітлює різні аспекти функціонування ринку цінних паперів, але більшість проведених досліджень стосувалися питань відповідальності окремих суб'єктів господарювання на ринку цінних паперів або були підготовлені зарубіжними вченими, а тому, відповідно, в таких публікаціях не враховано специфіку національного ринку цінних паперів України. У зв'язку з викладеним, нагальною є необхідність комплексного вирішення питань, пов'язаних із застосуванням адміністративно-господарських санкцій за правопорушення на ринку цінних паперів.

Актуальність теми дисертаційного дослідження «Адміністративно-господарські санкції за правопорушення на ринку цінних паперів» додатково підкреслюють ще такі обставини. По-перше, на сьогодні у зв'язку із тим, що Україною прийнято до виконання низку міжнародних зобов'язань, обумовлених підписанням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом актуальним є питання модернізації господарського законодавства в частині регулювання питань у сфері боротьби із зловживаннями на ринку цінних паперів. По-друге, невизначеність норм законодавства, відсутність усталеної судової практики вирішення спорів з питань застосування цих санкцій призводить до виникнення значної кількості судових спорів, а тому потребує критичного наукового аналізу та доопрацювання. По-третє, в науці господарського права взагалі відсутнє комплексне дослідження питань адміністративно-господарських санкцій за правопорушення на ринку цінних паперів.

Виходячи із вищезазначеного, проблематика адміністративно-господарських санкцій за правопорушення на ринку цінних паперів є актуальним та перспективним напрямом наукового пошуку.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Наукові положення, висновки та

рекомендації, сформульовані здобувачем, своєю переважною більшістю, є аргументованими і переконливими. При їх доведенні та обґрунтуванні автором використано достатній обсяг вітчизняних й зарубіжних наукових робіт з господарського права, опрацьовано українське і зарубіжне законодавство, проведено аналіз практики застосування санкцій органами НКЦПФР, матеріалів судової практики, статистичних даних.

Джерельну базу роботи можна вважати цілком репрезентативною, оскільки дисертант при проведенні дослідження використав значну кількість наукових і інших джерел (їх список охоплює 373 найменування). Слід відзначити, що достатню увагу автор приділив аналізу зарубіжного досвіду врегулювання відповідних правовідносин, а саме проаналізовано законодавство Білорусії, Великої Британії, Німеччини, Росії, США, Франції щодо порядку застосування санкцій, розмірів майнових санкцій, способу їх виконання, та доведенню доцільності запровадження в національному господарському законодавстві окремих положень, що засвідчили ефективність їх застосування в інших державах. Дисертант проаналізував під різним кутом статистичні дані, зокрема, в частині примусового стягнення штрафів, динаміки збільшення судових спорів, пов'язаних із застосуванням адміністративно-господарських санкцій на ринку цінних паперів тощо.

Структура дисертації обумовлена поставленими завданнями та відповідає внутрішньому логічному зв'язку етапів дослідження та складається із вступу, двох розділів, семи підрозділів, висновків. Всі розділи та підрозділи за своїм змістом є взаємопов'язаними та взаємоузгодженими й засвідчують, що авторові вдалося виконати поставлені завдання й досягти мети дослідження.

Належний ступінь обґрунтованості і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечуються, по-перше, використанням низки загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, застосування яких не викликає сумнівів. Використання зазначених методів дозволило автору розробити нові концептуальні підходи щодо розв'язання теоретичних та

практичних проблем застосування адміністративно-господарських санкцій за правопорушення на ринку цінних паперів, а також сформулювати відповідні пропозиції щодо вдосконалення чинного господарського законодавства України.

Наукова новизна результатів дисертації, яка відображена в тих висновках, положеннях, пропозиціях, що виносяться на захист, полягає в тому, що представлена робота є першою у вітчизняній доктрині господарського права системною науковою роботою з вивчення теоретичних та практичних проблем адміністративно-господарських санкцій за правопорушення на ринку цінних паперів.

Здобувачем вперше визначено кваліфікуючі ознаки ринку цінних паперів: 1) ринок цінних паперів є платформою, яка створює умови для залучення інвестицій; 2) винятковість характеру об'єкту правовідносин, яким виступають цінні папери; 3) специфічність кола учасників ринку, до якого включаються суб'єкти, які здійснюють безпосередню діяльність на ринку, а саме: прямі учасники: емітенти, особи, що видали неемісійні цінні папери, інвестори, у тому числі інституційні, професійні учасники, об'єднання професійних учасників ринку цінних паперів, у тому числі саморегулювна організація, та суб'єкти, які забезпечують функціонування ринку, а саме: опосередковані учасники: учасники, діяльність яких створює необхідні умови для функціонування прямих учасників (аудиторські, рекламні фірми, рейтингові агентства, агентства з оприлюднення регульованої інформації тощо) і діяльність яких регулює відносини учасників ринку (державна в особі державних органів); 4) охоплює широкий спектр правовідносин, як-то: горизонтальні: під час випуску, обігу, обліку, виконання зобов'язань, викупу, погашення тощо цінних паперів та їх похідних; вертикальні: під час організації, управління і регулювання ринку; запропоновано визначення «попередження на ринку цінних паперів» як заходу виховно-превентивного характеру, що застосовується уповноваженим органом державної влади при вчиненні суб'єктом господарювання – учасником ринку цінних паперів

господарського правопорушення незначного ступеня суспільної небезпеки та спрямований на запобігання повторності правопорушення та розроблено поняття організаційних адміністративно-господарських санкцій на ринку цінних паперів, під якими розуміються заходи, що спрямовані на припинення правового статусу суб'єкта господарювання або настання інших негативних наслідків організаційно-функціонального характеру (анулювання ліцензії, зупинення обігу цінних паперів тощо) та застосовуються уповноваженим органом державної влади до суб'єкта господарювання – учасника ринку цінних паперів при вчиненні правопорушення.

Поряд з положеннями, що вперше виносяться на захист, новизною характеризуються також положення, в яких здобувач пропонує удосконалити або розвинути певні твердження, тези, пропозиції чи висновки, що були сформульовані у науці господарського права раніше.

Так, удосконалено поняття «ринок цінних паперів», ознаки адміністративно-господарських санкцій на такому ринку, на підставі виокремлення яких визначення їх поняття, уніфіковано понятійно-категоріальний апарат щодо позначення санкцій на ринку цінних паперів шляхом, виокремлено додаткові критеріїв класифікації адміністративно-господарських санкцій на ринку цінних паперів, а саме за: а) суб'єктом; б) сферою застосування; в) порядком застосування; г) порядком виконання; г) способом оскарження; удосконалено визначення поняття адміністративно-господарського штрафу, що застосовується на ринку цінних паперів; уточнено визначення понять підстав та умов застосування адміністративно-господарських санкцій на ринку цінних паперів з конкретизацією переліку останніх; оптимізовано окремі етапи порядку застосування адміністративно-господарських санкцій на ринку цінних паперів; визначено поняття стадії провадження у справах про правопорушення на ринку цінних паперів тощо.

Дістали подальший розвиток положення щодо віднесення за правовою природою адміністративно-господарських санкцій на ринку цінних паперів до форм господарсько-правової відповідальності; періодизації законодавчої

основи застосування адміністративно-господарських санкцій на ринку цінних паперів з деталізацією етапів її розвитку; поділу правопорушень на ринку цінних паперів залежно від виду протиправної поведінки з конкретизацією їх поділу на правопорушення, пов'язані з: 1) емісією та обігом цінних паперів; 2) професійною діяльністю на ринку цінних паперів; 3) розкриттям інформації на ринку цінних паперів; 4) виконанням функцій НКЦПФР; 5) дотриманням законодавства про акціонерні товариства; поняття стадії провадження у справах про правопорушення на ринку цінних паперів; виокремлення стадій провадження у справах про правопорушення на ринку цінних паперів тощо.

Слід звернути увагу і на пропозиції дисертанта, які розроблені з метою удосконалення норм господарського законодавства України, що викладено у проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення застосування адміністративно-господарських санкцій за правопорушення на ринку цінних паперів» (додаток «А»).

Дисертаційне дослідження Часовникова Д. В. виконано в межах теми «Розвиток правової системи України: стан та перспективи» (державна реєстрація № 0112U002868) та теми «Правове забезпечення соціально-економічного розвитку: стан та перспективи» (державна реєстрація № 0118U003140), у межах яких автором досліджено та доопрацьовано питання застосування адміністративно-господарських санкцій за правопорушення на ринку цінних паперів..

Висновки дисертанта з огляду на розвиток наукових досягнень і практичних напрацювань є цілком обґрунтованими. Рекомендації, запропоновані в роботі, можуть бути використані при розробці змін і доповнень Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні».

Крім того, положення дисертації можуть бути використані при підготовці підручників та навчальних посібників для студентів та аспірантів

юридичних закладів вищої освіти, науково-практичних коментарів до кодексів та інших нормативно-правових актів України.

Слід зазначити, що результати дисертаційної можуть бути впроваджені у навчальний процес при викладанні господарсько-правових дисциплін, зокрема, при викладанні навчальної дисципліни «Господарське право» студентам спеціальності 081 «Право» Донецького національного університету імені Василя Стуса (довідка № 393/01-13/01.1.3).

Наведені в дисертаційній роботі узагальнення і рекомендації можуть бути корисними у практичній діяльності органів державної влади. Окремі з них враховані НКЦПФР при підготовці та доопрацюванні нормативно-правових актів на ринку цінних паперів (довідка Департаменту НКЦПФР у Східному регіоні № 14/0506 від 05 серпня 2020 року).

Повнота викладу наукових положень, висновків і пропозицій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у п'ятих наукових статтях, з яких чотири опубліковано у наукових фахових виданнях з юридичних наук, визначених МОН України, одна – у науковому періодичному виданні іншої держави, і трьох тезах доповідей. Окремі положення дослідження використовувалися при підготовці навчального посібника «Правове регулювання ринку цінних паперів в Україні», який отримав гриф МОН № 1/11-1629 від 11.03.2010 року.

Опубліковані статті повною мірою відображають основні аспекти дисертаційного дослідження. Можна зробити висновок про оригінальність, самостійність та наукову новизну рецензованої роботи та використання автором власних підходів до розв'язання цілої низки питань.

Автореферат дисертації відповідає її змісту та повністю відображає основні положення і результати дослідження. Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до встановлених вимог.

Відсутність порушення академічної доброчесності. З аналізу змісту тексту дисертації вбачається дотримання дисертантом вимог академічної

доброчесності у повному обсязі, що підтверджується наступним.

Дисертація Часовникова Д. В. містить посилання на згадані автором у тексті джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей, дотримано вимоги законодавства про авторське право.

Таким чином, у дисертаційному дослідженні не виявлено ознак академічного плагіату, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного автором дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Висока оцінка змісту дисертаційного дослідження не виключає наявності окремих питань, які мають дискусійний характер або потребують додаткового обґрунтування.

По-перше, потребує додаткового обґрунтування пропозиція дисертанта щодо виключення з законодавчих актів терміну «фондовий ринок». Автором в роботі не виокремлено ознак фондового ринку, що не дозволяє виявити ступінь його синонімічності ринку цінних паперів, коефіцієнт кореляції цих двох категорій.

По-друге, потребує додаткової аргументації визначення саме таких часових проміжків в якості періодів розвитку законодавчої основи застосування адміністративно-господарських санкцій на ринку цінних паперів, а саме: 1 етап (1990–1994 р.р.), 2 етап (1995–2004 р.р.), 3 етап (2005–2013 р.р.), 4 етап (з 2014 року й дотепер). В роботі немає чітких критеріїв відмежування одного періоду від іншого.

По-третьє, дискусійним є визначення *попередження*, яке дисертант пропонує розуміти як *захід виховно-превентивного характеру, що застосовується уповноваженим органом державної влади при вчиненні суб'єктом господарювання – учасником ринку цінних паперів господарського правопорушення незначного ступеня суспільної небезпеки та спрямований на запобігання повторності правопорушення*.

Вбачається, що наявність в запропонованому визначенні оціночних категорій не відповідає принципу правової визначеності та не сприяє усуненню проблем у правозастосуванні. Крім того, в роботі доцільним було б

приділити більше уваги питанню практичної ефективності цієї санкції, оскільки застосування такої санкції не становить реальних негативних наслідків для правопорушника і у такому разі може просто не досягти своєї мети – зупинення та запобігання неправомірній поведінці у сфері господарювання. У цьому контексті, можливо, треба поміркувати щодо заміни попередження санкціями майнового та організаційного характеру.

По-четверте, додаткового обґрунтування потребує пропозиція автора щодо доцільності встановлення відповідальності у вигляді адміністративно-господарського штрафу у випадку, якщо протягом року особа, що вже притягувалась до відповідальності шляхом застосування попередження, вчинить нове аналогічне правопорушення. Виникає питання, які критерії автор включає до змісту категорій *«повторність правопорушення»*, *«нове аналогічне» правопорушення*. Дисертаційна робота значно виграла б, якщо автор навів власне бачення цих критеріїв.

По-п'яте, дисертант визначає поняття *адміністративно-господарського штрафу*, що застосовується на ринку цінних паперів як *захід майнового характеру, що застосовується одноразово при вчиненні правопорушення, виражається в грошовій сумі, стягується у розмірі, який встановлюється законом і обчислюється у неоподатковуваних мінімумах доходів громадян або двократному розмірі до економічної вигоди, одержаної у результаті протиправних дій, та зараховується в дохід державного бюджету*. Вживання сполучника *«або»* потребує конкретизації - в яких випадках штраф застосовується у неоподатковуваних мінімумах доходів громадян, а в яких у двократному розмірі до економічної вигоди, та уточнення, чи до всіх правопорушень буде застосовано однакова кількість неоподаткованих мінімумів чи вона буде змінюватися в залежності від характеру правопорушення.

Разом з тим, висловлені вище зауваження не стосуються концептуальних положень дисертаційного дослідження Д. В. Часовникова, а тому не впливають на його загальну позитивну оцінку.

Викладені зауваження свідчать про науковий інтерес і підставу для дискусії, що підвищує якість дослідження та позитивно впливає на високий науково-теоретичний рівень роботи. Дисертація, підготовлена Д. В. Часовниковим, є самостійною кваліфікаційною науковою працею, виконана дисертантом особисто, містить нові науково обґрунтовані результати теоретичного та практичного спрямування, що мають істотне значення для галузі знань 081 «Право» та вирішують наукове завдання, що полягало в обґрунтуванні теоретичних положень щодо адміністративно-господарські санкції за правопорушення на ринку цінних паперів та напрямів удосконалення господарського законодавства в цій сфері.

Результати дисертації дістали втілення у відповідних наукових публікаціях, що підтверджують особистий внесок автора в розвиток юридичної науки взагалі та науки господарського права зокрема.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

1. Дисертаційна робота Часовникова Дмитра Валерійовича «Адміністративно-господарські санкції за правопорушення на ринку цінних паперів» є завершеним науковим дослідженням, виконаним на досить актуальну тему. Вона містить теоретичні розробки та практичні пропозиції, спрямовані на формування концептуальних застосування адміністративно-господарських санкції за правопорушення на ринку цінних паперів. Рівень проведених досліджень та їх практична спрямованість свідчать про наукову зрілість здобувача.

2. Актуальність і новизна, важливість одержаних автором результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практична цінність сформульованих положень і висновків в сукупності становлять необхідні підстави для висновку про те, що дисертаційна робота «Адміністративно-господарські санкції за правопорушення на ринку цінних паперів» відповідає вимогам МОН України, які висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, та відповідає Порядку

присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор Часовников Дмитро Валерійович на основі публічного захисту заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право, господарсько-процесуальне право.

Офіційний опонент –

**доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри господарського права
та господарського процесу Інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка**

Вікторія РЄЗНІКОВА

